

REGIONÁLIS REFORMOK A DECENTRALIZÁCIÓ ÉRDEKÉBEN LENGYELORSZÁGBAN, SZLOVÁKIÁBAN ÉS BULGÁRIÁBAN

DECENTRALIZATION BY REGIONAL REFORMS IN POLAND, IN SLOVAKIA AND IN BULGARIA

Deák István PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Abstract

In the course of the examination of the public administration reform it is possible to review the whole process of the creation of a new public administrative level step by step. However, such restricted approach would be very problematical. If we focused exclusively on the regional institutions we would leave out of consideration the fact that any change occurred in an institution has some consequences not only regarding this institution but the other ones too. This statement can be justified by the necessity of the reexamination of the competencies or of the previous cooperation forms. Generally speaking, Hungary tried to adapt ready-made models in the process of the public administration reform. These models coming from the western countries have been taken shape as a result of an age-long evolution. This paper aims at examining the responses that the limitrophe – in a wider sense – countries have found related to the reorganization of public administration, including the issue of the middle tier administration. The history and the state administration of Hungary show some similarities with Poland and Slovakia, but Bulgaria is hardly known for professionals.

1. Bevezetés

A közigazgatási reform folyamatainak a vizsgálata során elméletileg nem kizárt egy közigazgatási szint létrejöttének különböző szakaszait lépésről lépésre áttekinteni. Mégis egy ilyen jellegű behatárolt megközelítés szinte folyamatosan különböző korlátokba ütközne. A kizárólag a regionális szervekre koncentrált feldolgozás ugyanis figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a rendszer bármely elemében bekövetkező változásnak szükségszerűen az adott intézményen túlmutató következményei vannak. Ez az evidencia igazolható akár a feladat és a hatáskörök vagy akár a korábbi kooperációs formák felülvizsgálatának a szükségességével.

Magyarország a közigazgatásának átalakítása során általában kész mintákat próbált átvenni. Ezek a minták nyugatról jöttek, az ottani több évtizedes, vagy évszázados szerves fejlődés eredményeként alakultak ki. A jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a – tágran értelmezett – szomszéd országok a rendszerváltás után milyen válaszokat találtak hasonló problémáik megoldására, aktuálisan a közigazgatás átalakítására, a közigazgatási középszint kérdésére. Lengyelországgal és Szlovákiával történelmünk, államberendezkedésünk sok kapcsolódást mutat, míg Bulgária helyzete a közigazgatási szakma számára is kevésbé ismert.

2. Lengyelország regionális átalakulása

2.1. Az önkormányzatiság megteremtése

A lengyel parlament 1990. május 8-án fogadta el a helyi önkormányzatokról szóló törvényt. Ezzel párhuzamosan módosították az alkotmányt is, melybe önálló fejezetként bekerültek az önkormányzatiság alapjai.

Az önkormányzatiság bimbózása erős ellenállásba ütközött különösen a központi szervek részéről. Ennek eredményeként – visszaszorítva az önkormányzati jogosítványokat – új adminisztratív szintként bevezetésre került a kerület.

A járás (powiat), mint igazgatási egység a középkor óta létezett az országban, de 1975-ben megszüntették azokat. Az 1993-as reform eredményeként visszaállították ezeket úgy, hogy egy-egy ilyen egységnek 50 000 lakosa volt, amelyhez meghatározták a centrum települést. A hozzájuk tartozó települések maguk dönthettek hovatartozásukról azzal, hogy 5 egységbe kellett tömörülniük, melyek egyenként 10–10 000 lakost számláltak. E folyamattal egy időben megszületett az első régiós koncepció is. A három alternatíva szerint 12, 17, vagy 25 régió kialakítására került volna sor.

A jelentős akadályok ellenére a kísérleti program folytatódott, a nagyobb települések járási szerepét a jogalkotás is megerősítette. Négy vajdaságban szimulációs kísérlet keretében próbálták megbecsülni a régi-új szint működésének költségeit. Az eredmény azt bizonyította, hogy a visszaállítás nem túl költséges, mivel a régi infrastruktúra még létezett. Önkéntes társulások létrehozására adott lehetőséget a Közszolgáltatási Városi Zóna megteremtése, melynek révén járási funkciókat gyakorolhattak a benne részt vevő települések. Az első Nowy Sacz-ban kezdte meg működését.

Ezzel párhuzamosan tovább folytak a viták a regionális önkormányzatok megteremtésével kapcsolatosan. Független kutatókból álló munkacsoportot állítottak fel, amely a régió gazdasági és társadalmi fejlesztését jelölte meg legfontosabb feladatának az új szervezetnek. A központi szervezetnek csak ellenőrzési, felügyeleti jogosítványai lettek volna.

1998-ban – kompromisszumok eredményeként – végül 16 régióra osztották az országot, 308 járás és 65 város kapott járási rangot.¹ Ezek mellett mintegy 2500 települési önkormányzat működik.²

A helyi és területi önkormányzatok létrejötte alapvetően megváltoztatta az állam jellegét. Az önkormányzatok saját feladataik gazdájává váltak, már nem a központi szervek delegálnak feladatokat saját területi szerveikhez. Ennek köszönhetően a befolyásolás lehetősége korlátozottá vált.

2.2. A regionális önkormányzatok működése

A regionális képviselőtestület (sejmik) tagjainak száma 2 millió lakosig 45 fő. Minden további 5 000 000 lakos után 5 taggal bővül a testület. A tanács tagjai közül titkos szavazással elnököt, valamint 1–3 alelnököt választ. A testület meghatározott feladatok ellátására állandó, vagy ideiglenes bizottságokat hozhat létre. A tanács fontosabb feladatai: jogszabályalkotás; a régió alapszabályának a megalkotása, a regionális tulajdonnal, közüzemekkel, intézményekkel való rendelkezés alapelveinek kidolgozása; a régió fejlesztési stratégiájának, programjának meghatározása; a területfejlesztési terv jóváhagyása; a nemzetközi kapcsolatok fő irányainak meghatározása; a regionális költségvetés meghatározása; a regionális tulajdonnal kapcsolatos határozatok meghozatala; a regionális önkormányzati szervezetekkel kapcsolatos szabályozás.

Az önkormányzat végrehajtó szervének, az előjáróságnak a vezetője a marsall, aki vezeti a hivatalt, szervezi az előjáróság munkáját, irányítja a működést, képviseli a testületet.³

2.3. Az önkormányzatok hatáskörei és jogkörei

Az önkormányzás alapegysége a település az 1990-ben elfogadott önkormányzati törvényben rögzítetteknek megfelelően. A helyi önkormányzat hatásköre tehát kiterjed mindazon feladatokra, amelyeket jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe.

Alapvetően kötelező és szabadon választott feladatok különböztethetők meg. Ha jogszabály kötelező feladatot állapít meg, a szabadon választott feladat vagy az önkormányzat döntése, vagy a különböző szintű hatóságok megállapodása alapján kerülhet az önkormányzat hatáskörébe. Ha hatáskört megállapító jogszabály alapján ugyanazon a területen több önkormányzat működik, akkor az általános szabály szerint minden szint a területével adekvát feladatot lát el. Jogszabály, vagy megállapodás alapján a központi szervek feladatai is átvállalhatók a megfelelő pénzügyi támogatás biztosításával.

A regionális szervek hatáskörei nem sérthetik a járások és a települések autonómiáját. A régiók az alábbi kötelező feladatokat látják el: jóléti támogatások; családtámogatási politika; vízszolgáltatás; közutak fenntartása, közlekedés; sport és turizmus fejlesztés; közrend, közbiztonság; kulturális fejlesztés, kulturális örökség védelme; területi tervezés; környezetvédelem; falusi területek modernizációja; egészség fejlesztés, védelem; egyetemi szintig terjedő állami oktatás biztosítása; munkanélküliség elleni harc, a munkaerőpiac ösztönzése; fogasztóvédelem.

3. A szlovák közigazgatás átalakítása

3.1. A Szlovák önkormányzatiság helyreállítása

Szlovákiában az önkormányzati hatáskörök kialakulása időben koncentráltan, kellő tapasztalatok nélkül, az államigazgatási és önkormányzati feladatokat mechanikusan szétválasztva történt meg. Az önkormányzati igazgatás kezdetben kizárólag a helyi önkormányzati szintre koncentrált.

Az 1990-es évek második feléig a közigazgatási rendszerben a területi államigazgatás szerepe dominált. A területi államigazgatásban hetvenkilenc körzetet hoztak létre. Ennél magasabb területi szinten hosszú ideig nem alakult ki egységes struktúra. A területi államigazgatás sok átfedéssel és párhuzamossággal működött a rendszerváltást követő években. A választott területi önkormányzati szint kialakítása csak a átalakulási időszak végén kezdődött meg. A megkésettség elsősorban abból eredt, hogy a parlamenti pártok nem tudtak megegyezni a közigazgatási reform irányát illetően. Ebben bizonyára komoly szerepet játszott, hogy a rendszerváltást követően Szlovákiában és Csehországban erős politikai bizalmatlanság övezte a területi közigazgatási funkcióik megerősítését.⁴

A 221/1996 Tt. Törvény alapján az országot nyolc államigazgatási középszintre, megyére osztották, amelyek azonban ténylegesen csak 2001-től működtek. Ezen szint működése a központi igazgatás befolyását erősítette, nacionalista törekvéseket is tartalmazott, alapvetően a felvidéki magyarság rovására⁵.

A területi önkormányzati igazgatás létrehozására egy átfogó közigazgatási reform keretében került sor, melynek során megyei szinten egységesítették a közigazgatási funkciókat. Az államigazgatás területi szintje a dekoncentráció nyomán sem követte azonban megfelelően a megyerendszert, attól több esetben is eltért.⁶

A fent említett törvény az előbbiekkal párhuzamosan 79 járásra osztotta az ország területét, amelyek jelentős eltéréseket mutattak a területi és népességi mutatók tekintetében. (pl. a Lévai járás területe 1551 km², míg a pozsonyié 9,6 km²; a Nyitrai járásnak 163 000 lakosa volt, míg a Mezőlaborcinak 13 000).⁷

A közigazgatási reform tényleges végrehajtásához vezető út 2000. áprilisában kezdődött el a Kormány által elfogadott, a közigazgatás modernizációjának és decentralizációjának tervezetéről szóló határozatával. Ennek alapján fogadták el a következő évben azt a törvényt, amely a korábban létrehozott 8 kerületre telepítette a magasabb területi önkormányzatokat,⁸ amelyek a kerületi önkormányzati választásokat követően 2002-ben kezdtek meg működésüket.

A megyei önkormányzatok nagy mértékben függenek a központi finanszírozástól. Bevételei forrásuk döntő többségét a megosztott adók és az állami támogatások teszik ki, amelyek együttes nagysága meghaladja a 95%-ot⁹ 2005-től megindult a fiskális decentralizáció, amelynek keretében lehetővé tették az önkormányzatok számára, hogy saját bevételeiket helyi adók formájában növeljék.¹⁰

2004-ben a területi államigazgatás különböző illetékességű hatóságainak további összevonására került sor, csökkentve ezzel a párhuzamos intézményi struktúrákat és a területi államigazgatás széttagoltságát.¹¹ Ezzel egy időben megszüntették a járási szintet. A járások feladatait a nyolc kerületi hivatal – megyei lehatárolásban, a belügyminisztériumnak alárendelt szerv, kinevezett előljárával – 50 körzeti hivatal és 221 speciális illetékességű államigazgatási hivatal vette át.¹²

3.3. Községi reform

Szlovákiában magas a kis lélekszámú települések száma, amelyek nehezen tudják biztosítani lakosaik számára a megfelelő szintű szolgáltatásokat. Az 500 fő alatti településeken a költségvetési kiadások csak nem 50%-át a község működtetése, a polgármesterek és képviselők díjazása teszi ki.

A politikai döntéshozók eltökéltnek látszanak egy, a közeljövőben várható községi reform megkezdésére. Az ország települési tagoltságának helyzetét figyelembe véve a községi reform több módszerrel is megvalósítható lenne: a) községek összevonásával; b) a községek kárára a kerületi önkormányzatok helyzetének erősítésével; c) a községek nagysága szerint a hatáskörök differenciált decentralizációjával; d) a községek együttműködésével. Mindegyik megoldás mellett számos érv és ellenérv felsorakoztatható.

Több nyugat- és kelet-európai országban, pl. Hollandiában, Németországban, Lengyelországban jelentős községösszevonásokra került sor, miközben – ezzel párhuzamosan – számos helyen a településrendszer felosztottságának megőrzése mellett döntöttek. Fontos, hogy az összevonásoknak alapvetően akkor láttak hozzá, ha megfelelőek voltak a gazdasági és politikai feltételek, továbbá a közvélemény is támogatott egy ilyen megoldást.

A kerületi önkormányzatok hatáskörének bővítését a falvak biztosan nem fogadnák nagy lelkesedéssel, mivel még – a magyarországihoz hasonlóan – él a félelem a közép-szintű önkormányzatnak a települési szint fölé rendeltségétől.

A községekre történő hatáskörök eddig megvalósult átruházása részben megfelel-e kitételnek. A szervezői és irányítói hatásköröket – iskolaügy, szociális ügyek, egészségügy stb. – azokra községekre ruházták át, ahol a létesítmények találhatóak, és a decentralizáció jegyében ezeket a községeket az állami költségvetésből támogatják. Sok község e létesítményeket azonban szűkös pénzügyi forrásai miatt nehezen vagy egyáltalán nem tudják fenntartani a lakosaik számára. Másrészt az intézmény menedzsmentje sok esetben csak azon községek

irányába mutat felelősséget, ahol az intézmény található, illetve amelytől anyagi támogatást kap, nem pedig azon községek felé, ahonnan a vevők, ügyfelek származnak.

A községek közötti együttműködés csak megfelelő törvényhozói körülmények, átláthatóság és az együttműködésben történő demokratikus rendelkezések mellett lehetséges. Napjainkban a motivációs mechanizmusok a községek közötti együttműködésre hiányoznak, bár az együttműködések törvényi háttere már több mint fél évtizede jogilag szabályozott.¹³

4. A Bolgár regionális átalakulás

4.1. A megye, mint a közigazgatás elsődleges szintje

A Bolgár közigazgatás elsődleges szintje az 1999-es közigazgatási reform bevezetése óta ismét a megye, amely NUTS-3-as szintnek felel meg. Bulgária területe 28 megyére (*oblaszt*) oszlik, amelyek a szocialista időszak (1959-től 1987-ig léteztek) kerületeinek (*okrág*) felelnek meg, néhány kisebb eltéréssel.

Bulgária közigazgatási egységeinek neve az közigazgatás története során folyamatosan változott.

A bolgár állam kialakulása után a kerület (*okrág*) volt a közigazgatás meghatározó szintje. Az első jelentős reformra 1901-ben került sor, amikor a kerületek számát 26-ról 12-re csökkentették, amely az 1934-es újabb közigazgatási átszervezésig funkcionált.

Ekkor a közigazgatási egységek neve is megváltozott (*oblasztra*), számukat pedig 7-re (Szófia, Plovdiv, Sztara Zagora, Burgasz, Sumeni, Plevni, Vracai) csökkentették. 1940-ben Bulgária visszakapta Romániától Dobrudza északi részét, amelyet a második Balkán-háborúban (1913) veszített el. 1944-ben a háború befejeződésével két újabb oblaszt alakítottak ki; a Szófia oblasztból leválasztva a Gorna Dzsamajait (1950-től Blagojevgrádi) és a Sumeni oblasztból (melynek a neve is megváltozott: Várnai oblasztra) a Ruszeit.

Az 1946-os újabb közigazgatási reform törvényesítette az 1944-es változtatásokat. 1949-ben az oblasztok nevét ismét okrásra (kerületre) változtatták, számuk 12-re nőtt a Gorna Orjahovici (1954-től Tarnovói), Sumeni és Haszkovói kerületek megalakulásával (ill. 2 évig létezett a Vidini kerület, melyet 1951. január 2-án a Vracaihoz csatoltak). Néhány kerület nevét is megváltoztatták (A Várnai kerület 1949–1956 között Sztálini, a Sumeni 1950-től Kolarovgrádi néven szerepelt.) Az 1950-es években a gazdasági körzetesítés (rajonizálás) keretében a közigazgatási reformtörekvések a nagyobb komplex gazdasági-közigazgatási körzetek (rajonok) kialakítását célozták. Az kerületek-járások rendszerét elavultnak tartották („polgári bázison alapulnak“), a körzetek kialakítását a komplexitás, az optimalitás, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, a csökkent távolságok és a munkaerő ésszerű felhasználása elvén kívánták kialakítani. Az 1959-ben végrehajtott átfogó közigazgatási átszervezés ezzel a törekvéssel épp ellentétes irányú volt, 28, a maival csaknem egyező kerületet és 2 kerületi jogú nagyvárost (Várna, Plovdiv) hoztak létre, ez utóbbiak csupán 1961-ig léteztek. A korábbi háromszintű közigazgatási rendszer kétszintűvé vált, a járásokat (okolija) megszüntették. Az új közigazgatási beosztást érő kritikák szerint az új kerületek túl kicsik (1959-hez képest az átlagos népességszám 516 ezer főről 261 ezerre csökkent). A tervezdálkodásban fontos szerepet tölthettek be, a népgazdasági terveket ezen a szinten dolgozták ki.¹⁴

Az 1950-es évek körzetesítése alapján kidolgozott új közigazgatási beosztás 1987 augusztusában lépett életbe. A kerületek összevonásával 9 (átlagosan 997 ezer lakosú) megyét (*oblaszt*) alakítottak ki (Szófia város, Szófia, Plovdiv, Haszkovo, Burgasz, Várna, Razgrád (1993-tól Rusze), Plevni, Mihajlovgrád (1991-től Montana megye). A Topolov-

gradi kistérség Haszkovo megyéhez került, ez volt az egyetlen eset a korábbi kerületi határok átlépésére. A megyék kialakításánál olyan termelési komplexumok kialakítása volt a cél, melyeket valamely termelési ág kiemelkedő szerepe jellemez, és városi vonzáskörzeteiből épül fel. Mindez az állami támogatási rendszer területi elosztásának megalapozását szolgálta.¹⁵

A rendszerváltással megváltozó politikai környezet és regionális politika új alapra helyezte a közigazgatási rendszer szerkezeti felépítését. Napirendre került a nagyméretű megyék megszüntetése. Az adminisztratív reform az 1987 előtti 28 egységes felosztáshoz tért vissza, az egységek elnevezésének megváltoztatásával (oblasztra). A korábbi Mihajlovgrádi és Tolbuhini kerületek új nevet kaptak (Montana és Dobrics). Haszkovo megye változtatta meg jelentősen területét a korábbihoz képest; a Topolovgradi és az Ivajlovgradi kistérségekkel bővítette területét (előbbi 1987 előtt Jambol, utóbbi Kärdszali kerülethez tartozott). Lăki kistérség Szmoljan megyétől átkerült Plovdivhoz, Razgrad megye bizonyos területét (az egykori Szenovoi kistérséget) Ruszéhoz csatolták, a korábban Tărgoviste megyéhez tartozó Dralfa térségét viszont hozzácsatolták. A kialakított régi-új beosztás még egy alkalommal változott; 2000-ben a Knezsai kistérség Vraca megyétől Plevenhez került át.

Az Európai Unióhoz való közeledés jeleként kialakítottak 6 NUTS-2-es szintű régiót is: Északnyugati – Szeverozapaden (Vidin, Vraca, Montana), Észak-Középső – Szeveren Centralen (Pleven, Lovecs, Gabrovo, Veliko Tărnovo), Északkeleti – Szeveroiztocsen (Rusze, Razgrad, Tărgoviste, Sumen, Szilisztra, Dobrics, Várna), Délnyugati – Juzsnozapaden (Szófia, Pernik, Kjusztendil, Blagojevgrad), Dél-Középső – Juzsen-Centralen (Pazardzsik, Plovdiv, Szmoljan, Kärdszali, Haszkovo, Sztara Zagora), Délkeleti – Juzsnoiztocsen (Burgasz, Jambol, Szliven). Ezek a régiók a hagyományos gazdasági nagykörzeteknek felelnek meg, jelenleg főként statisztikai szerepük van. Ezek a régiók legalább 3, maximum 6 megyét (közigazgatási egységet) foglalnak magukba.¹⁶

Bulgária továbbra is egyike Európa leginkább centralizált államainak, mivel a területi közigazgatás valamennyi szintje a központi államtól függ, a megyék szerepe csupán a központi hatalom helyi képviselője, nincs valós önkormányzatuk. A megyéknek például nincs saját zászlójuk vagy címerük, bár a regionális (megyei) identitás létezik, a regionalizmus tényleges kialakulása azonban még várat magára.¹⁷

4.2. A kistérségi (obstina) szint és változásai

Bulgáriában 2003-ra 264 kistérséget (*obstinát*) alakítottak ki. Ezek az átlagosan 420 km² területű és 31,4 ezer lakosú területi egységek LAU-1-es (korábban NUTS-4-es) szintnek felelnek meg. Mivel a bolgár önkormányzati rendszerben az obstinák alkotják a helyi közigazgatás alap elemét, ezért járásoknak is nevezhetnénk őket, azonban kis méretük (sok esetben csupán néhány szomszédos településre korlátozódnak) miatt inkább a kistérség elnevezést használjuk. A magyarországi kistérségeknél a bolgárok kisebbek (átlagos területük 75%-a, lakosság számuk mindössze 52%-a azoknak). A statisztikai számbavétel szerint Bulgáriában 2628 község (*kmetsztvo*), illetve 5333 település (*naszeleno meszto*) található. Egy kistérségben átlagosan 20 település és 10 község van. A kmetsztvo leginkább a magyar körjegyzőséghez hasonlítható.

A járások megszüntetése után fokozatosan ráébredtek a kerületi és a települési szint közötti szint hiányára. A járásokat ugyan nem vezették be újra, viszont az obstinák összevonásával nagyméretű, gyakorlatilag a korábbi járásoknak megfelelő közigazgatási egységeket (vagy településrendszereket) alakítottak ki az 1979-es újabb reform során. Ekkor

291 volt a számuk, majd 1981-re 300-ra nőtt, 1987-ig viszont 273-ra csökkent. A kerületek megszüntetésekor a kistérségek intézménye továbbra is megmaradt. 1999-re 262-re csökkent a számuk. Ezek elsősorban rurális jellegű kistérségek voltak (mindössze 6-nak viselt a központja városi rangot), átlagos lakosságszámuk mindössze 7,5 ezer volt. A legtöbb kistérség a mai Kärdszali (6) és Szmoljan (5) megyékben szűnt meg. 1999 óta újabb két kistérség alakult, a Kukleni és a Szopot, ezzel számuk 264-re nőtt.¹⁸

Jegyzetek

1. Lengyelország. http://www.euvonal.hu/index.php?op=mindennapok_tagallamok&id=22; Letöltve: 2010. szeptember 6.
2. The Supreme Chamber of Control. http://www.poland.gov.pl/The_Supreme_Chamber_of_Control_398.html; Letöltve: 2010. szeptember 6.
3. Invest in Poland, http://www.paiz.gov.pl/why_poland; Letöltve: 2010. szeptember 12.
4. Bryson Phillip (2008): State administration vs. self-government in the Slovak and Czech Republics. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 41, September 2008. 345. old.
5. **Hardi Tamás–Mezei, István** (2003): A szlovák közigazgatás és területfejlesztés aszimmetriái. *Tér és Társadalom*. 2003/4, 143–164. old.
6. **Ficza Csaba** (2005): Közigazgatási reform Szlovákiában. In. Pálné Kovács Ilona (szerk.): *Regionális reformok Európában. IDEA 2005*, 245. old.
7. **Lelkes Gábor** (2008): A közigazgatás szervezetrendszere, Régiók és gazdaság. Fórum. Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 30. old. www.foruminst.sk/publ/magy/6/magyszlovban_6_3.pdf; Letöltve: 2010. szeptember 22.
9. **Dostál O.–Sloboda D.** (2005): Ľupný variant, Návrh na zmenu územného členenia SR. Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, Bratislava, 16 s. <http://www.konzervativizmus.sk>; Letöltve: 2010. szeptember 16.
10. **Sivák József** (2007): A Cseh Köztársaság, Szlovákia, Lengyelország, Románia önkormányzati rendszereinek fő jellemzői. TÖOSZ tanulmány, Budapest, 15. old.
11. **Bryson Phillip** (2008): State administration vs. self-government in the Slovak and Czech Republics. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 41, September 2008. 348 old.
12. **Sivák József** (2007): A Cseh Köztársaság, Szlovákia, Lengyelország, Románia önkormányzati rendszereinek fő jellemzői. TÖOSZ tanulmány, Budapest, 18. old.
13. **KPMG** (2009): EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007–2008. http://www.kpmg.hu/dbfetch/52616e646f6d49566bfd3c7bcc12a885a30ff3e4adb29bb4/eu_funds_implementation_cee_web.pdf. Letöltve: 2010. szeptember 17.
14. **Lelkes Gábor** (2008): A közigazgatás szervezetrendszere, Régiók és gazdaság. Fórum. Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 34. old. www.foruminst.sk/publ/magy/6/magyszlovban_6_3.pdf; Letöltve: 2010. szeptember 22.
15. **Margarita Ilieva unter Mitarbeit von Carola Schmidt und Chirtpoh Waack** (2002): Bulgariens administrative Neugliederung – die Einführung von neuen Verwaltungseinheiten und Planungsregionen als Vorbereitung auf eine zukünftige EU-Mitgliedschaft, *Europa Regional*, Heft 1/2002, 28–38. oldal.
16. **Bernek Ágnes** (2000): Bulgária, IN: Probáld F. szerk.: *Európa regionális földrajza*, ELTE Eötvös kiadó, Budapest, 580 old.
17. **Jakucs Györgyi** (2010): Bulgária regionális különbségeinek háttere www.elte.pene.hu; Letöltve: 2010. szeptember 19.
18. **Ermann Ulrich–Ilieva Margarita** (2006): Bulgarien. Aktuelle Entwicklungen und Probleme. Leipzig: Leibniz-Institut für Länderkunde (Daten – Fakten – Literatur zur Geographie Europas; 9). 124. oldal.

Felhasznált irodalom

- Berneĳ Áĳnes** (2000): Bulgária, In: Probáld Ferenc (szerk.): Európa regionális földrajza, ELTE Eötvös kiadó, Budapest, 580 old.
- Bryson Phillip** (2008): State administration vs. self-government in the Slovak and Czech Republics. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 41, September 2008. 345–348. old.
- Dostál O.–Sloboda D.** (2005): Ťupný variant, Návrh na zmenu územného clenenia SR. Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, Bratislava, 16 s.; <http://www.konzervativizmus.sk>; Letöltve: 2010. szeptember 16.
- Ermann Ulrich–Ilieva Margarita** (2006): Bulgarien. Aktuelle Entwicklungen und Probleme. Leipzig: Leibniz-Institut für Länderkunde (Daten – Fakten – Literatur zur Geographie Europas; 9). 124. oldal.
- Ficza Csaba** (2005): Közigazgatási reform Szlovákiában. In: Pálné Kovács Ilona (szerk.): Regionális reformok Európában. IDEA 2005, 245. old.
- Hardi Tamás–Mezei István** (2003): A szlovák közigazgatás és területfejlesztés aszimmetriái. Tér és Társadalom. 2003/4, 143–164. old.
- Invest in Poland**, http://www.paiz.gov.pl/why_poland; Letöltve: 2010. szeptember 12.
- Jakucs Györgyi** (2010): Bulgária regionális különbségeinek háttere www.elte.pene.hu; Letöltve: 2010. szeptember 19.
- KPMG** (2009): EU Funds in Central and Eastern Europe. Progress Report 2007–2008. http://www.kpmg.hu/dbfetch/52616e646f6d49566bfd3c7bcc12a885a30ff3e4adb29bb4/eu_funds_implementation_cee_web.pdf. Letöltve: 2010. szeptember 17.
- Lelkes Gábor** (2008): A közigazgatás szervezetrendszere, Régiók és gazdaság. Fórum. Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 30–34. old. www.foruminst.sk/publ/magy/6/magyszlovban_6_3.pdf; Letöltve: 2010. szeptember 22.
- Lengyelország**, http://www.euvonal.hu/index.php?op=mindennapok_tagallamok&id=22 Letöltve: 2010. szeptember 6.
- Margarita Ilieva unter Mitarbeit von Carola Schmidt und Chirtpoh Waack** (2002): Bulgariens administrative Neugliederung – die Einführung von neuen Verwaltungseinheiten und Planungsregionen als Vorbereitung auf eine zukünftige EU-Mitgliedschaft, *Europa Regional*, Heft 1/2002, 28–38. oldal.
- Sivák József** (2007): A Cseh Köztársaság, Szlovákia, Lengyelország, Románia önkormányzati rendszereinek fő jellemzői. TÖOSZ tanulmány, Budapest, 15–18. old.
- The Supreme Chamber of Control. http://www.poland.gov.pl/The_Supreme_Chamber_of_Control,398.html; Letöltve: 2010. szeptember 6.